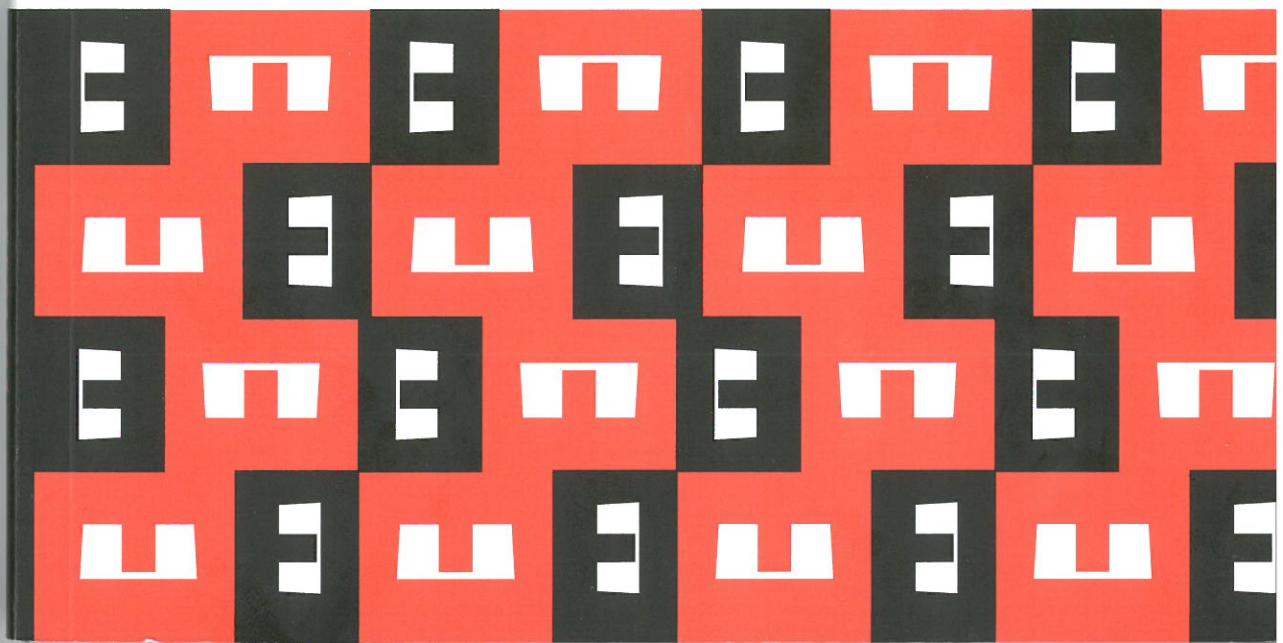

2020-5-6
LVIII. évfolyam

Estünk

irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat

A lengyel légiók egykori magyar tagjai a II. világháború kitörése után a lengyel menekültek támogatásából is kivették részüket. Egyesületi, kapcsolatteremtő működésüknek 1945 után a kommunista hatalomátvétel vetett véget.

Jezsó Ákos: Megyek túlra. Magyar Napló – FÓKUSZ Egyesület. Budapest, 2017

A vasfüggöny a magyarság számára nem 1945-ben vagy 1948-ban született valóság. Ha nem is oly átláthatatlanul és átjárhatatlanul, mint negyedszázaddal később, de már 1920 nyarától körülfogta a szerveződő kistantant által fojtogatott országot. Akik Magyarország felosztását I. világháború folyamán kimódolták, maguk se gondolták, hogy az új határai között lassú kimúlásra ítélt magyar nép életben tud maradni. Jerzso Ákos *Megyek túlra* című regénye e nép életképességének történetével ismert meg bennünket. Ráadásul egy olyan család történelmi krónikáján keresztül, amely az antant és kisantant által kovácsolt vasfüggöny mögötti, vagyis a trianoni határokon túlrekedt szülőföldjén, a Csallóközben akar magyarnak megmaradni.

E családregegy főhőse a gyermekkorát a három nyelvű koronázó városban, Pozsonyban (Pressburgban, Prešporokban) töltött Janda Kálmán, akit serdülőként vág torkon a Monarchia összeomlása és annak sokkoló élménye, hogy egy szakasznyi cseh légionáriussal elfoglalt szülővárosa új államba kerül, s ennek nyomán ő maga csehszlovák állampolgár lesz. Ettől kezdve a mindennapi cél, amely addig természetes létállapot volt: magyarnak megmaradni... Ami annyit jelent, hogy mindennap helytállni. Az iskolában is – előbb diákként, majd matematikatanárként. Janda Kálmán életének sorsfordulóin át száz- és százezer határon túli magyar család történetére ismerhetünk.

A *Megyek túlra* e magyarnak megmaradni akaró családok egyikének balladás krónikája. Időkerete 1938 tavasza és 1949 ősze: a XX. századi magyar történelem kezdetben örömteli, majd kétségbeesett reményekkel és a drámai helytállás legvégzetesebb és -véresebb kilátástalanságával átitatott tizenegy és fél esztendeje. A 1938 tavaszán tartalékos alhadnagyként a csehszlovák hadseregbe behívott Kálmán házassági tervét tolta a bizonytalan jövőbe a mozgósítás. De Janda Kálmán a németekkel harcra készülő csehszlovák hadsereg katonájaként is helyt akar állni, s felkészültségét felettese Bretislav százados is méltányolja. Végül néma tanúja annak, ahogy a nyugati pártfogói által cserbenhagyott csehszlovák hadsereg puskalövés nélkül átadja Hitlernek a Szudéta-vidéket. A maradék köztársaságot a csehszlovák hadseregnek 1938 októberében már a magyarokkal szemben kell megvédeni. A tüzérsztag az Esztergommal átelleni Burda-hegységre telepszik át, s messzehordó ütegeivel Budapestet veszi célba. „Az egész üteggel Budapestet kell löni, ha kitör a háború – figyelmezteti beosztottját Bretislav százados. – Neked kell becélozni. Ha megteszed, előléptetlek hadnaggyá és a helyettesemmé nevezlek ki. A zsoldot nem az új rangod, hanem az új beosztásod szintjére emelem. Ha visszautasítasz, itt, most, rögtön agyonlőlek.”

Kálmán döntésében a történelmi események is segítik. Az 1938. november 2-án megszületett első bécsi döntés a széthullóban lévő Csehszlovákia hajdani magyar Felvidékének déli peremsávját a Csallóköz nagyobb részével együtt Magyarországnak ítéli. Kálmán leszerelhet a csehszlovák hadseregtől, s fogadhatja a november 5-én Komáromba bevonuló 2. magyar vegyesdandár katonáit. Magánéletében is egész életére kiható változás áll be: elveszi feleségül az osztrák-magyar hadsereg hajdani tüzérszázadosának, Saránkay Ferencnek a lányát, Rózsikát. Mindennapi létük, tanári munkájuk a bizonyosság rá, hogy a házasság és a hit, az anyanyelvi és az egyházi közösséghez való tartozás és a magyarul folyó oktatás, a kultúra ápolása a nemzet fennmaradásának biztosítéka.

A „magyar világban” az új, mind inkább háborús viszonyok közepette is helyt kell állni. Kálmánnak 1944-ben már a honvédsereg tisztjeként kell szembenézni azzal a ténnyel, hogy a német megszállás és a feltartóztatathatatlanság közeledő Vörös Hadsereg végpusztulással fenyegeti az országot. Az újbóli kisebbségi léttel fenyegető Kálmán a lelki csapdahelyzetből a cselekvés parancsa szabadítja ki. A Románia átállását követően meginduló hadjárat során még üteggel együtt vesz részt Arad elfoglalásában, de pár hét múlva már csak kézifegyverekkel és egy elavult Schwarzlose-géppuskával tartóztatja fel a Somogyban előrenyomuló szovjeteket. Korszerű lövegekhez csak német mundérba bújtatva jut, amikor a belgiumi Ardennekben kell tűz alá venni az amerikaiakat. Jerzso Ákos úgy jeleníti meg a Kálmán vezetésével vívott harcokat, mintha haditudósítói felvevőgép lenne a kezében. A regény nem egy része könnyen átírható filmforgatókönyvvé.

Kálmán „szélnyékba húzódba” túléli a Német Birodalom végvonaglását kísérő utolsó harcokat, túléli a pihentetőnek egyáltalán nem mondható amerikai hadifogságot. Régi-új hazája családja és honfitársainak százezrei számára a jogfosztottak világát jelenti. Az ebbe való beilleszkedés egyik módját egykori szlovák közlegénye, Andrej, a dunaszerdahelyi zsupán lebegteti meg előtte: „Tudásod nagy hasznunkra lenne. (...) Lépj közénk. Kinevezlek kerületi főtanfelügyelőnek. Te irányítod majd a kerület iskoláiban folyó oktatói munkát. (...) Természetesen a feleséged sem maradhat állástalan. Visszamehet az iskolába. Természetesen igazgatónak. (...) Csak támogatni kell a kormány hivatalos politikáját, be kell tartani, másokkal pedig be kell tartatni az amúgy mindenkire kötelező törvényeket.”

Kálmán és családja azonban nem akar az árulással felérő önfeladásból példát mutatni, s mert rendíthetetlenül magyar akar maradni, veszélyes értelmiségiként „földönfutás”, kitelepítés vár rá. Tragédiája, hogy a hontalanságból egy olyan országba „megy túlra”, amelyet a kommunista hatalom minden eszközzel „proletár-internacionalistának” akar berendezni, vagyis olyanak, ahol csak hontalannak érezheti magát az ember. Kálmán és családja – hű maradvány magához – itt is helyt áll. És végül a Himnusz bujdosójaként is honját leli e hazában.